

Szlovénia keresztutakon fekszik

Legyünk jelen a nyugvóhelyen

ŠTEGER, Aleš
Pretubercia
Babel Press, 2006

A Pobrežjei temető a város szélén van. A város méretéhez képest aránytalanul nagy. A bejárati kaputól a központi épületig hosszú, kőlapokkal burkolt fasor vezet. Az épületben a virágüzleten, egy kis vegyesbolton és a halottas fülkékén kívül van a temető igazgatósága is.

Wagner, az maga a temető. Csak Wagnernél vannak élő, teljes műtárgyak, amelyekben elválaszthatatlanul összeolvad minden művészet. A zenétől, a szavaktól, a szobroktól egészen a színházig. Csak Wagnernél és a temetőkben. Az emberek szolgáltatják erre a legjobb bizonyítékot. A mindent átfogó művészet katartikus megélése az egyik fő oka annak, miért jönnek ide oly szívesen és oly gyakran.

Rosa Portero ellenőrzi, működik-e a diktafon. Magda Ornik, a maribori Temetkezési Vállalat igazgatója eközben megigazítja rövid szoknyáját és ármosolyog Belyre. A háttérben klasszikus zene szól.

Lohengrin! Én válogatom a zenét, amelyet a temető látogatói hallgatnak, az időre, a lombok színére és az ünnepekre való tekintettel. De ha zavarja önöket, akár ki is kapcsolathatom.

Bely csak megrázza a fejét, hogy nem szükséges.

Ha az interjúhoz kell esetleg fotó, küldhetek, vagy adhatok egy linket a honlaphoz, mondja Magda Ornik.

Az interjút egy rádióknak készítem, köszönöm, nem kell, mondja Bely.

Tudom, persze, de néha a rádiósok is kérnek fotót, hogy föltegyék a netre. Tudja, ebben a digitalizált világban a vizuális megjelenés egyre fontosabb. Ami persze nem túl szerencsés. Mi tudjuk, hogy a tényleges szellemiség nem anyagi, de a műszaki fejlődéssel nem lehet szembemenni. Tudja, a mi temetőnket választották az egyik legszebb temetőnek az egész Európai Unióban. Nem csak a csodálatos tájépítészetünk, a virágkompozícióink és megrendelőkkel szembeni professzionalizmusunk miatt. Hanem elsősorban a széleskörű és előremutató szolgáltatásaink miatt. Nálunk apró, decens kamera szerelhető a sírkőbe, hogy a kamera és az internet segítségével az ügyfél bármikor megtekinthesse halottai sírhelyét. A szolgáltatás neve: Legyünk jelen a nyugvóhelyen. Ez a szolgáltatás nagy kihívás elé állítja a kertészeinket, akiknek folyamatosan tökéletes állapotban kell tartaniuk a sírt. A szolgáltatás persze nem ingyenes, de biztosak vagyunk benne, hogy ezzel hozzájárulunk ügyfeleink lelki békéjéhez. Vagy itt van a másik szolgáltatásunk, a halott hangjának a lejátszása. Noha ezt kénytelenek voltunk korlátozni, mert sokan panaszkodtak a zajra, elsősorban az ünnepek tájékán, és az állattemetőben. Ott ezt a szolgáltatást a kutyatulajdonosok kedvelték igazán, de a folyamatos kutyaugatás zavarta a macskatulajdonosokat, akiknek a kedvencei ott nyugszanak közvetlenül a kutyasírok mellett. Talán azt gondolja, hogy ez amolyan technológiai játszadozás, de a technika manapság segít minél inkább megjeleníteni azt a helyet, ahol valakit eltemettek. Amíg létezik egy hely, ahol mi, a túlélők, meggyőződhetünk arról, hogy a szeretteinknek gondját viselik, addig belenyugszunk a veszteségbe. Valahol ebben rejlik minden veszteség paradoxona, nem gondolja? Az elhunytól addig gondoljuk, hogy elveszítettük, amíg van sírja. Ha nincs sír, elhunyt sincs, így halál sincs.

Magda Ornik beleiszik a kamillateájába, és eltűnődik az ímént kimondott szavakon.

Mielőtt ide jöttem volna dolgozni, nem gondolkodtam ennyit az elhunytakkal való kapcsolatainkról. Ma pedig egyre inkább megértem az embereket, akik például a kondenzált hamvasztást választják, és ily módon még közelebb kerülnek halottaikhoz.

Kondenzált hamvasztás?, kérdezi Bely.

Á, hisz akkor nem ismeri, mondja Magda Ornik, és hosszú szempiláival árnyékolt tekintetét Belyre veti. Egy különleges eljárásról van szó, amelynek során a hamvakat, vagy legalábbis a hamvak legnagyobb részét

grafitkövecskévé préseljük. A tulajdonosok leggyakrabban nyakba akasztva viselik. Mások gyűrűbe foglaltatják, vagy brossként tűzik magukra. Röviden: egy módfelett esztétikus kő formájában őrizzük meg a legközvetlenebb, anyagi szintű kapcsolatot az elhunyttal.

Az emberek díszként viselik magukon őseiket?

Így igaz. Sok maribori viseli a nyakában szüleit vagy a nagyszüleit. Még gyakoribb hogy a szülők és a kimúlt házi kedvencek közös kőbe kerülnek. Mostanában válik igazán népszerűvé az úgynevezett rokoni emlékkő, amelybe a menyek középső kőként beledolgoztatják elhunyt anyósukat, köré pedig a család többi tagját. Van saját ékszerésznünk, aki mestere ezeknek az ékszereknek. A Swarovski kristályokat manapság kislánykák viselik, az idősebbek az ősökkel büszkélkednek.

Magda Ornik kényelmesebben elhelyezkedik, megmutatva hosszú lábát, a szobában magnóliákból és száraz réti füvekből kötött csokor, a falon fényképek, rajtuk Magda Ornik az államelnökkel, az Európai Bizottság elnökével, a kormányfővel, a polgármesterrel és a maribori származású esztrádművésszel.

Akkor azoknak az ősöknek, akiket az emberek a nyakukban viselnek, nincs is sírjuk? Van valami más, valami emléktábla, vagy hasonló?

De van, természetesen van sírjuk, csak éppen nincsenek ott a hamvaik, az csak egy emlékhely.

Bely odahajol Rosához, hogy lefordítsa neki Magda Ornik utolsó mondatát. Eközben a bal füle mögött megpillant egy sebhelyet, amely egészen hosszan kanyarog le, Rosa pulóvere alá. Bely megdermed. Magda Ornik észreveszi a változást Bely arcán.

Minden rendben van?

Igen, természetesen, minden rendben van, mormolja Bely. Hol is tartunk? Ja igen, az ősök emlékezete. Az önök temetője azért is különleges, mert részben a második világháborús, úgynevezett harcokosi-árok területén fekszik. Az eddigi kutatások azt mutatják, hogy az árokban legalább 15 ezer, más fölmérések szerint akár 50 ezer ember nyugszik, minden valószínűség szerint a valamikori Jugoszlávia más köztársaságaiból származó katonákról van szó. Olyan emberekről, akiket a háború végén titokban végeztek ki a kommunisták. Szóval a temetőjük egy másik temető fölött van, amelyben névtelenek, azonosíthatatlanok fekszenek.

Nézzé, Bely úr, gondolkodjunk el közösen azon, mi is az emlék. A tárgyak emlékek. A házak emlékek. A sírkövek emlékek. Mindaz, amit magunkban hordozunk, csak a vágyaink és a frusztrációink, a pszichénk, és nem emlék. Ha eltörlünk egy emlékhelyet, az emlék megszűnik. És ha az emlékhely soha nem is létezett, nincs mit eltörölni. Miért nem hagyjuk a halottakat nyugodni? Miért mérgeznénk meg a fiatal nemzedékeket olyan eseményekkel, amelyek több mint fél évszázada történtek?

És a holtak csontjai? Azok nem tapinthatóak?

Hagyjuk meg a port pornak, Bely úr. Miért ásnánk ki azt, ami már el lett temetve? Mindannyian tudjuk, hogy a háború utáni gyilkosságok a mai napig megosztják a társadalmunkat. Minden politikus, bal- és jobboldaliak egyaránt, hasznot húznak abból, hogy a kérdés ne oldódjon meg, hogy folyton újabb és újabb sírok kerüljenek elő, hogy újraéledjenek a rémségek és az elenségeskedés. Ha engem kérdez...

Magda Ornik előrenyúl, és kikapcsolja a diktafont.

Elnézést, off the record. Ha engem kérdez, a legjobb az lenne, ha minden temetőt tizenöt- vagy húszévenként fölszántának, és máris béke lenne. Az emberek azért emlékeznek, mert rendszeresen járnak a temetőbe. Ezt korlátozni kéne, vagy akár teljesen megtiltani. Két nézőpont

lehetséges. Az egyik: tulajdonképpen az egész országunk egyetlen nagy temető. Mindannyian tudjuk, hogy akárhol földbe nyomjuk az ásót, egy sírra, esetleg tömegsírra fogunk akadni. Római, középkori, török, első és második világháborús, háború utáni sírokra. Szlovénia keresztutakon fekszik. Itt minden összeér és keveredik, és minden kor maga mögött hagyja a halottait. Ebből a nézőpontból az egyetlen különbség egy közönséges füves domboldal és a mi temetőnk között az, hogy tudunk-e az ott lévő sírokról, és vajon meg vannak-e azok jelölve. Nálunk, a temetőben minden pillanatban tudhatja az ember, hogy temetőben van, hogy sírok között sétál, miközben nem tartjuk számon, hogy temetőknél vannak a búzaföldjeink, a virágoskertjeink és a házaik is. Nehéz elfogadni, hogy a halottak trágyázzák a majdani termést. Ez lenne az első, talán kicsit morbid nézőpont. A másik kissé optimistább. Az életen alapul, azon, hogy mi az, ami itt és most él. Nem tudom, ön hogy van vele, Bely úr. Én örülök, hogy élek, hogy minden nap fölkelek, eljövök a jó kis munkahelyemre, ahol segíték az embereknek belenyugodni a veszteségeikbe. Örülök, hogy szabadon mozoghatok, ültethetek, földet művelhetek, lélegezhetek, ugrálhatok, hogy madárként örülhetek az életnek, ennek a hatalmas ajándéknak.

Madárként?

Nos, talán nem a legjobb hasonlat, de nyilván érti, mire gondolok. Nem vagyunk jobbak az állatoknál, sőt.

Rosa Porter óvatos grimaszt vág, előrehajol, és bekapcsolja a diktafont. Magda Ornik metszón pillant rá.

Akkor mégis ért szlovénul?, kérdezi Magda Ornik Rosa Portert.

Rosa vállat von.

Eközben Bely előveszi a dzsekijéből töltőtollát. És a fogadóirodából beszűrődő Lohengrin zenéjére billegeti.

Nem, nem ért, csak néhány szót, semmi többet. Mondja, azon a fotón ott valóban Andreas van?

Ó, igen, Andreas! Hogy jutott most pont ez az eszébe? Ő egy zseni! Az ő előadásai közelítik meg leginkább a művészet lényegét — Wagner és a mi temetőnk mellett, természetesen. Amikor néhány éve láttam a Babilónia című előadását, ihletet kaptam néhány különleges installációra, amelyek a mai napig... Magda Ornik elhallgat a mondat közepén, majd szaggatottan folytatja... kísérik a látogatóinkat... sétáik során... a temetőnkben...

A kerámiaatoll ütemes mozgása. Wagner Lohengrinje. Tik-tak-tik-tak. Rosa Portero közvetlenül Magda Ornik arca előtt integet a kezével. Semmi reakció. Bely és Rosa bólintanak. Bely leteszi a töltőtollat, a táskájából előveszi az e-métert, és Magda tenyerébe helyezi a fémhengereket. Bekapcsolja a műszert. A mutató kileng, és megállapodik a mező közepén.

Magda, mondd el, ki voltál, mielőtt Magda Ornikként megszületnél volna.

Semmit nem látok. Minden rejtve van, mondja halkán Magda Ornik.

Bely figyel a mutató mutatóját, az kétszer kileng jobbra, majd ismét közepe húzódik.

Ki rejti el a múltadat?

Én magam.

Ki vagy te, Magda?

Én sokan vagyok.

Így igaz, te sokan vagy. Meséj nekem róluk.

Magda átnéz Belyn. Mély hipnózisban van. Két térde közé szorított tenyerével görcsösen markolja az e-méter hengereit. Feszült arcizmok, mozdulatlan, tágra nyílt szemek.

Minden sötét. Még nem születtem meg, de már élek. Gyakran elrejtőzöm a rőzse alatt. Félek.

Mitől félsz?

A pohorjei Téalapótól. A Téalapó sosincs egyedül. Mindig másodmagával jön, a Téalapó és a Halál, és mindig együtt jönnek a Pohorjeről. Halom a hörgő hangját, érzem a belőle áradó pálinka bűzét. Bármikor megtalálhat, hatalmas tenyerével megragadhat, kivonszolhat a rejtékelyemről, és másokkal együtt a mélybe vethet.

Kik a többiek?

Nem tudom, hogy kik, csak azt, hogy halottak. Mint az anyukám. Ő is köztük van. Érte is jött a Téalapó és a Halál. A Halál mindig a Pohorjeről jön.

Lépj ki ebből az életből, menj vissza korábbra. Mit látsz?

Azt látom, hogy mészáros vagyok. Parasztagazdaságokban dolgozom, a távoli hegyvidéken. A munkám nehéz. Gyakran egész nap gyalogolok, hogy odaérjek az állatokhoz, amelyeket le kell vágnom. A fizetés kevés. Lopnom kell, hogy el tudjam tartani a családomat.

És ha még inkább visszamegyünk a múltba? Igazán sokat?

Minden ködös, katonákat látok, római katonákat. Tűzek a magasban, talán tűzvész van. Sok gyereke van. Az egyik éppen meghalt, a hátán lévő sebtől. A gyerekeim gyakran halnak. Az uram szerint magamban hordozom a halált, halállal táplálom őket, ezért halnak meg. Minden napom a gyerekeim haláláról szól. A halál fűt engem, a halál az én mindennapi gúnyám, az én testszagom. Elsiratom a gyerekeimet, és újra megszüülök őket, siratok és szüülök, újra meg újra. Aprófa. Valaki tüzet gyújt. Kenyeret árulok és az istenekhez fohászok, hogy soha ne térjek vissza a földre. De mindig újra visszatérek, és a sebek, amelyeket begyógyítottok, máshol nyílnak föl. Mindent sebek borítanak, igazán mindent.

Rosa Portero Magda feje fölé hajol, behunyja a szemét, megszagolhatja, mint valami kutya.

Ich möchte mehr über den Weihnachtsmann erfahren.

Bely bólint.

Jó, akkor mesélj nekünk még a pohorjei Téalapóról, mondja Bely.

Azt mondják, hogy kommunista, de valójában egy szegény szerencsétlen, akinek a domobránok megölték a családját. Egyike a legmegszállottabb géppuskásoknak, akit az elfogott domobránok, német katonák, politikai oportunisták és mások kivégzésére jelöltek ki, akik kilógnak a sorból. A háborúnak bármikor vége lehet. Szinte pihenő nélkül dolgozik, három hosszú héten át. Annyi embert kellett likvidálni, hogy az alapos szervezést igényelt. Csoportokban hozzák őket a gödör széléig. Az ő dolga az, hogy lelője őket, mások feladata a szállítás megszervezése, a harmadik a kotrógépben ül, és folyamatosan temeti be a legyilkoltakat. Azt mondják, emberséges ez a gyilkolási mód. Akit lelőnek, az azonnal meghal. Ha mégse, akkor meghal a következő pillanatban, a vastag földréteg alatt. Itt nem történik olyasmi, mint máshol, mondjuk a Barbara-árokban. Ott a sok szerencsétlen gyereket és nőt meztelenre vetkőztették, dróttal összekötötték a kezüket és élve befalazták, hogy csak lassanként fulladtak meg. Vagy Rogban, ahol sokan túléltek a zuhanást, és csak el kellett rejtőzniük néhány hétre az oszlásnak induló tetemek között. Az emberek úgy tudtak túlélni, hogy dögevők, kannibálkák váltak. Itt ilyen nem volt. Emberséges gyilkolás. A géppuskás igazán profi volt. Egyszer hibázott csak. Csak egyszer fordult elő, hogy a túl sok pálinka hatására lekaszált néhány segítőt is, ennyi történt.

Magda hallgat, majd még visszafogottabb hangon folytatja.

Géczi János

... históriát.

*A fővenyt a dagály után ott rekedt balak teleirják
homokba heverő betűk, apró O, L, N és K
a vergődések nyoma.*

*A lét lakói, miként egykoron a görög egyházatyák állítják
kizárólag betűkből állnak, s úgy épül fel az isteni ABC-ből
mint a faközöld kövekből a tengerparti ház
olajja a fényvel befuttatott falevelekből
hogy egyszer, mint tökéletesen körberajzolt szavak
összeolvasható legyen a terjedelmes
a szereplőinek ismeretlen cselekmény.*

*A szétromló parton
a sírályok most szedik össze az írásjegyeket
hogy sötétedés előtt töltsék meg gyomruk Bibliáját.
Érzem, kevesebb leszek, elfogyok
a csőrökben, abogyan egészben tűnnek el a szardíniák. Látom
a jelenetet felnyalja a kék nyelvű tenger
bálával tartozom a szétfoszló mondatért
amely én rám vonatkozik, reám
aki nem tudja magáról, milyen jelentésű
ha már lett teremtvé maga is, mint szájalmas betű.*

*Minket, a balak, a madarak, a part karcsú betűit, s engem
hány írnod írt ugyanarra az egy sárga fővenylapra
ugyanabból a kéktintából és betűből
de alkotóit mégis másként
ugyanannak, Uram? Hány írnod
tudhatja ily különböző módon megformázni az azonos jeleket?
S ki vagy te, hogy ennyi kézjegy annyi betűt
s megannyi szót képezve is neked kínáljuk fel
mint egyetlen olvasónak a teljes históriát?*

Félek a géppuskaropogástól. Befogom a fülem, de nem segít, a hang belémhatol. Megpróbálok a zongoravariációkra gondolni, amelyeket ismerlek. Talán Schubert megment. De nincs olyan zene, amelyet ne lyuggatna át a géppuskaropogás. A Téalapónak több géppuskája van. A fegyver annyira átmelegszik a használatától, hogy időnként cserélnie kell. Három hét gyilkolás. Három hét folyamatos öldöklés után a géppuskás véglegesen Téalapóvá válik.

Hogyan?

Remeg a keze. Sokkal többet iszik, mint a háború előtt, a pohorjei erdészek között. Egyre sápadtabb. A városban sötét van. A túlélők el akarnak felejteni mindent, ami történt. Túl sokat beszél, erőszakos. A parancsnokainak két választása van, vagy likvidálják, vagy valami munkát adnak neki. Kinevezik a Téalapó 45 nevű akció vezetőjévé. A Lenin térre, Maribor központjába sok fenyőt és mohát hozat és egy varázserdőt teremt. Sok munkatársát arra az erdőre emlékezteti, amely a harcokosi-árkot szegélyezte, de őt nem. Végtevére is ő a vezetője a Téalapó 45 akciónak, ő dönti el, hogy mi legyen és hogyan. Az odaszállított fákat földdísztítik, lámpák, piros lampionok, hó. A fatörzsek mellett mesefigurák, manók, vasorrú bábák, hasonlók. Erre a helyszínre várják december huszonegyedikén a városi és környékbeli gyerekeket. Nagy az izgalom, a lelkesedés. Fölzúg a motor, megszólalnak a csengettyűk. A géppuskás bevonul a gyerekek közé. Szarvasok helyett orosz traktor húzza a Téalapó szánkóját. Holtrészegen ül ott, piros palástban, vattából ragasztott szakállal. A gyerekek tágra nyílt szemmel bámulják. Ha valamelyik gyerek elneveti magát, azonnal ad neki egy pofont. Ha a gyerek kicsit távolabb van, és nem éri el, előveszi arany botját, ráfogja és ezt mondja: ratatata! Szeretem a Téalapót. Minden gyerek szereti a Téalapót. Édességet kapunk tőle és a Jugoszlávia népei közötti testvériségről beszél.

Magda szája megremeg, a szeme még tágabbra nyílik, az e-méter fémhengereit a hasába nyomja, előrehajol, egész teste megfeszül.

Ó, ne, kérlek, Téalapó, ne menj föl a hegyre. Nem tudom, nem vagyok ott, de ott egy árny, jól látom. A Téalapó elhalmoz bennünket édességekkel, aztán a traktor húzta roskatag szánkóján fölmegegy a hegyre. Mindig a Pohorjéből jön. Ott érintetlen őserdők vannak. Ott tiszta források vannak. Ott márványlelőhelyek vannak, ott van a múltunk. A Pohorjéből lejön a városba és megörvendeztet bennünket. És mindig visszamegy a hegyre.

Melyik ez a hegy?

A Piramis. Mindig a Piramisnál tűnik el. Egyszer utánafutottunk apával. Hirtelen megnyílt a hegy gomra és a Téalapó eltűnt a hegy belsejében, a hegyoldal összézárult mögötte. Jaj, úgy féltem a Téalapónkat. Ott, bent, a hegy gomrában valami igazán szörnyű is történhet vele. A Piramis az ő otthona, vigasztal apám, de látom, hogy ő is fél. Apám hazudik. Igazándiból a Téalapónak vissza kell mennie a Piramisba, és ott megfeledekzik a gyerekekről. Nem akarom, hogy megfeledekzen rólunk. Azt szeretném, ha folyton velünk lenne! De a Téalapó csak évente egyszer jön, édességeket és pofonokat oszt, majd eltűnik. Vajon mi történik vele ott, a föld mélyén, a férgek között? Nem fázik? Adnak neki vajon enni?

Magda minden ízében remegni kezd.

Oké, Magda. Mondanál valamit a Nagy Orkról?, mondja Bely.

Magda maga elé mered és remeg.

Magda? mondja Bely.

Magda egyre erősebben remeg.

A Nagy Ork a Piramis alatti hegyben lakik. A Téalapó az ő gyereke. Ahogy mi a Téalapó gyerekei vagyunk, úgy a Téalapó a Nagy Ork gyereke. A Nagy Ork bármikor bárhol ott teremhet, de a Téalapó csak az erdővel övezett harcokosi-árkába mehet. És hozzánk, gyerekekhez, de csak karácsonykor. Jön a Téalapó és jön a Halál, és a mélybe taszít bennünket.

Hol van az a mélység?

Mindenhol.

Hol van a Nagy Ork?

A Piramisban.

A város fölötti Piramisban?

Mindenhol.

Ki mindenki a Nagy Ork?, ordítja Bely.

Mindenki. Mi mindannyian vagyunk a Nagy Ork!

(regényrészlet)

RAJSLI EMESE FORDÍTÁSA